

КОМПАРАТИВІСТСЬКІ ДОСЛІДЖЕННЯ У ГАЛУЗІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ДЛЯ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Світлана ШАНДРУК (Кіровоград)

У статті визначаються та обґрунтовуються перспективні напрямки компаративістських досліджень у галузі професійної підготовки вчителя для середньої школи в США.

В статье определяются перспективные направления компаративистических исследований в сфере профессиональной подготовки учителя для средней школы в США.

Ключові слова: професійна підготовка вчителя, компаративістське дослідження, реформування системи освіти, середня школа США.

Характерною ознакою ХХІ століття стали зміни – неперервні, стійкі та стрімкі. Вони докорінно коригують життя людини, умови праці, вимагають від неї нових якостей, умінь, нової філософії життя: професійної і соціальної мобільності, неперервної освіти й професійного духовного самовдосконалення.

Соціальні та економічні реформування, які відбуваються в суспільстві, розвиток Болонського процесу й приєднання до нього України здійснюють суттєвий вплив на сферу освіти, що виявляється перш за все в нових цільових установках, оновлення змісту й направленості освіти, нових формах взаємодії системи освіти з соціокультурною сферою, у критеріях якості освіти.

Державна національна програма “Освіта. Україна ХХІ ст. ” визначила стратегію розвитку освіти в Україні, пріоритетні напрями та шляхи створення життєдайної системи неперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості,

формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації. [1]

Розбудова незалежної Української держави пов'язана з формуванням нового суспільства, перетворенням усіх суспільних інститутів. Подальша трансформація суспільних відносин, їх загальна модернізація на шляху до демократизації неможлива без реформування системи освіти.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства посилюється увага до компаративістських досліджень, які спрямовані на аналіз та інтерпретацію стану, загальних та відмінних особливостей, тенденцій розвитку педагогічної теорії та практики різних педагогічних систем у країнах та регіонах сучасного світу. Проблема узгодження національної системи освіти з визнаними світовими та європейськими нормативами має глобальний характер оскільки її розв'язання безпосередньо впливає на формування професійних кваліфікацій.

Найбільш активних та радикальних змін протягом останніх десятиліть зазнали освітні системи розвинених англomовних країн (США, Велика Британія (Англія), Канада, Австралія, Нова Зеландія). Звернення до їх реформаційного досвіду зумовлено цілим рядом причин, серед яких одними з головних є такі:

- перетворення розвинених англomовних країн на провідну глобалізуючу силу сучасності (насамперед США, Велика Британія, Канада). Стереотипи реформаційних процесів, що є характерними для освітніх систем цих країн, активно поширюються на решту світу, передусім на країни, що розвиваються;

- активізація контактів між урядами розвинених англomовних країн у сфері освітньої політики. Їх результатами стало запровадження цілого ряду близьких за ідеологічними та концептуальними основами реформаційних стратегій;

- утворення представниками академічних громад розвинених англomовних країн єдиної інтернаціональної освітньо-теоретичної спільноти, на думку якої орієнтуються теоретики та практики освіти в усьому світі;

- активізація впливу освітньої політики розвинених англomовних країн на освітні програми впливових міжнародних політичних, економічних, фінансових, культурно-освітніх організацій і через них – на процеси освітніх змін в усьому світі;

- “англomовність” як об'єднувальна ознака групи країн, має глибокий сутнісний смисл. Мовна спільність є проявом спільного історичного коріння, суттєвою ознакою якого завжди була ліберальна політична традиція. Вона стала важливою умовою систематичних освітньо-політичних та академічних контактів, завдяки яким набула

розвитку практика запозичень реформаційних ідей, а освітня теорія англomовних країн перетворилась на явище, що все більше набуває глобального значення. Крім того англійська мова є мовою глобального спілкування як у сучасних інформаційно-комунікаційних мережах, так і в міжнародних організаціях, що значно активізує вплив відповідних країн на всю світову спільноту. [6, с. 3]

Пошук Україною власних шляхів розвитку освіти в умовах активізації глобалізаційних впливів є процесом складним і суперечливим. Він все меншою мірою є вільним вибором самої держави і все більшою зумовлений пріоритетами, що існують у великих просторах – європейському та глобальному, невід’ємною частиною яких ми є вже сьогодні. Аналіз цих пріоритетів повинен допомогти українським освітянам – політикам, теоретикам, практикам в осмисленні процесів, що відбуваються в їхній професійній сфері. [6, с. 4]

Реформування освітньої галузі України проходить із використанням світового досвіду адаптації людини до життя за конкурентних умов сучасного суспільства. Освіта є ключовим фактором для розбудови майбутнього, а школа є першим кроком на шляху освіти. Середня школа є невід’ємною ланкою системи безперервної освіти і забезпечує рівень загальноосвітньої підготовки, достатній для подальшого здобуття освіти на наступних її етапах.

Зміни в змісті й структурі загальної середньої освіти мають глибинний характер і потребують розв’язання проблем підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про своє особистісне й професійне зростання, вміє досягти нових педагогічних цілей. Домінантною стає підготовка педагога, діяльність якого спрямована не тільки на викладання власного предмета, а й здійснення міждисциплінарних зв’язків, усвідомлення значущості постійного розвитку професійної компетентності. Важливим є вміння вчителя організувати навчальний процес як педагогічну взаємодію, спрямовану на розвиток особистості, її підготовку до розв’язання завдань життєтворчості.

Аналіз системи професійної підготовки вчителів для середньої школи виявив ряд суперечностей зовнішнього та внутрішнього характеру, що уповільнюють процеси модернізації професійної підготовки педагогів:

Суперечності зовнішнього характеру між:

- формуванням інформаційного суспільства, докорінних змінах в соціально-економічному, духовному розвитку держави, вимогами до вчителя нової генерації та вітчизняною системою професійної підготовки вчителя;

- традиціями педагогічної освіти та необхідністю інтеграції національної педагогічної освіти в європейський освітній простір;

- необхідністю врахування досвіду провідних країн світу та недостатнім дослідженням проблем професійної підготовки вчителів для середньої школи закордоном;

- потребами суспільства в педагогічних кадрах, підготовка яких має відбуватися з урахуванням тенденцій неперервної освіти та відсутністю такої підготовки в традиційній вітчизняній педагогічній освіті.

Суперечності внутрішнього характеру між:

- змістом підготовки вчителів відповідно до вимог інформаційного суспільства та реальним змістом стандартів педагогічної освіти;

- необхідністю посилення складової професійної підготовки вчителів та відсутністю ефективної взаємодії між школами та педагогічними вузами в організації та здійсненні педагогічної практики;

- системою післядипломної освіти як основної форми професійного вдосконалення та недосконалістю системи підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників педагогічних і класичних університетів;

- необхідністю неперервної підготовки вчителя-професіонала та відсутністю взаємозв'язків університетської освіти і післядипломної системи підвищення кваліфікації;

- зростаючою потребою вчителів для середньої школи з високим рівнем методологічної культури та відсутністю цілісної концепції професійної підготовки вчителів для середньої школи, недостатньою теоретичною розробленістю цієї проблеми.

Подолання означених суперечностей вимагає кардинальних змін у первинній і післядипломній професійній освіті вчителя. Підготовка спеціаліста має бути більш гнучкою й адекватною запитам практики. Зокрема, у зв'язку із упровадженням Закону України "Про загальну середню освіту" виникає необхідність оновлення навчальних планів вищих навчальних закладів шляхом введення додаткових дисциплін, спецкурсів, які мають забезпечити готовність педагога до роботи в різних типах загальноосвітніх навчальних закладів, профільних класах тощо. [2]

Українські науковці приділяють належну увагу проблемам професійної підготовки та діяльності вчителя, зокрема таким її аспектам: сучасна філософія освіти (В.П. Андрущенко, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, В.О. Огнев'юк та ін.); неперервна професійна освіта (Т.М.Десятов, Н.Г.Ничкало, П.І.Підласистий, С.О.Сисоева, та ін.); професійна підготовка вчителя (О.А.Дубасенюк, В.В.Радул, В.А.Семиченко, С.О.Сисоева та ін.), зокрема формування його професійної майстерності (О.А.Дубасенюк, С.Т.Золотухіна, О.М.Пехота, В.А.Семиченко та ін.);

загально педагогічна підготовка вчителя (О.А. Абдуліна, В.І. Бондар, Н.М.Дем'яненко, О.Г. Мороз та ін.); педагогічна творчість учителя (І.А. Зязюн, В.А.Кан-Калик, М.Д.Нікандров, С.О.Сисоева, Н.М.Тарасевич та ін.); професіоналізм учителя (Н.В.Гузій, І.П. Підласий, В.В. Радул та ін.); використання інформаційних технологій у професійній підготовці вчителя (П.С.Гуревич, А.М.Коломієць, В.В.Олійник та ін.). Ідея професійної педагогічної освіти знайшла своє відображення в навчальних планах закладів системи професійної педагогічної освіти, у професійно-освітніх програмах та навчально-методичних комплексах.

Важливим джерелом для визначення стратегічних напрямів розвитку педагогічної освіти в Україні є компаративістські дослідження досвіду підготовки вчителів за кордоном. Необхідні суттєві зміни в системі професійної підготовки вчителів, адекватні сучасним освітнім пріоритетам і завданням. Саме тому для українських педагогів становить інтерес досвід інших розвинених країн у напрямі підготовки педагогічних кадрів.

Впродовж останнього десятиріччя українськими науковцями проводилися компаративістські дослідження (Н. В.Абашкіна, Н. М.Бідюк, Т.М.Десятов, В.М.Жуковський, В.П.Кемінь, Т.С.Кошманова, О.Ю.Кузнецова, Н.М.Лавриченко, М.П.Лещенко, О.П.Лещинський, А.П.Максименко, О.В.Матвієнко, О.І.Огієнко, Л. П.Пуховська, А.А.Сбруєва, О.В.Сухомлинська, В.В.Червонецький, Б.І.Шуневич). Система професійної підготовки вчителів для середньої школи в США ще не вивчалась, хоча окремі аспекти її розвитку були предметом вивчення (Т.С.Кошманова, М.В.Нагач, А.Д.Онкович, К.В.Рибачук, Т. Г.Чувакова).

США володіє вагомими педагогічними досягненнями та розвинутою системою професійної підготовки вчителів. Теорія і практика освіти США ґрунтуються на давніх багатонаціональних та історичних традиціях і залежить від державної політики в галузі освіти.

Із теоретичним обґрунтуванням сучасних підходів до професійної підготовки вчителя виступили відомі на американському континенті вчені, зокрема з таких аспектів, як-то: наукові дослідження в освіті (І. Айзнер, А. Вайз, П. Блюменфельд), роль вчителя в процесі реформування освіти (Д. Фліндерс, М. Велш, М. Хардмен), програма підготовки педагога (П. Едмундсон, Дж. Гудлед, Дж. Клезез, І. Серлз, П.Зелонка, М. Водлінгер, Дж. Вілсон, Л. Мітчел, С. Трахтенберг, А. Том, Х. Тілема, І. Еммер, Дж. Ендрюс), розвиток змісту навчальних програм (Дж. Янг), співпраця між школами та педагогічними факультетами (М. Кінг-Серз, М. Розенберг, С. Фейген, А.Макдоналд), співпраця „університет-школа” (С. Брукхарт, Р. Баклі), знання, навички та вміння

педагога (Дж. Лейнхарт, Л. Ля Рос, Д. Леггет, С. Хол, Р. Маркс), педагогічна практика (Б. Хоусего, В. Хантер, К. Джекнік, В. Семіроуден, Д. Лістон, Н. Вінніцки, К. Цайхнер, Дж. Калдехед, К. Кемпбел), впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в професійну освіту (Дж. Картрайт, Б. Бані, В. Кербно, К. Бенкет, В. Блентон, П. Бурпі), професійний розвиток педагога (С. Вілсон, Дж. Берне, В. Бейярд, Д. Бек), спеціальна освіта (Б. Білінгслей, Л. Кросс).

Освіта США характеризується численними змінами, процесом реформування та реструктуризації професійної педагогічної освіти. Визначальні характеристики професійної підготовки вчителів у США залежать від впливу соціально-продуктивних чинників. Американські педагогічні традиції базуються на ринковому прагматизмі, який органічно інтегрується з ідеалами протестантської етики виховання в учнів практичності і працьовитості, формування у них умінь забезпечити собі комфортне й зручне життя. Саме це зумовлює своєрідність освітньої теорії США, її концепцій педагогічної діяльності й професійної підготовки вчителів, орієнтує їх на практицизм, педагогіку “бізнесу”, сконцентровану на потребах учня, а не на предметі викладання. Студентів та учнів розглядають як активних суб'єктів самоосвіти, повноправних партнерів наставників, владні повноваження яких значно обмежуються, зумовлюючи традиційний стратегічний напрям державної політики на якісне реформування школи і професійної підготовки вчителів. [3, с. 24]

Реформування системи підготовки вчительських кадрів є пріоритетним напрямом у теорії й практиці освіти США. Упродовж останніх десятиліть у США інтенсивно проводяться наукові пошуки з проблем підвищення професіоналізму і поліпшення соціального статусу вчителя, зокрема вчителя середньої школи. У системі неперервної педагогічної освіти вчителя в США виокремлюється особливий період так званого “входження до професії” (induction into the profession), який виконує роль проміжної ланки між базовою педагогічною освітою і подальшим професійним удосконаленням працюючого вчителя. [7, с. 4]

У цьому контексті становить інтерес досвід американських педагогів щодо організації професійної підготовки вчителів для середньої школи, пріоритетною ланкою якої є практична підготовка. На основі аналізу робіт істориків педагогіки США (П. Віолас, С. Тозер, Д. Равич та ін.) можна стверджувати, що історично практична спрямованість здобуття знань, їх функціональна цінність, можливість практичного застосування для здобуття успіху та добробуту є пріоритетом в аксіологічних орієнтаціях освітньої системи Сполучених Штатів. [4, с. 2]

Засадничі ідеї американської педагогічної освіти заслуговують на увагу українських учених і можуть бути вагомими теоретичними орієнтирами для вдосконалення системи підготовки вчителів в Україні: обґрунтування організаційних моделей навчання відповідно до засад філософії постмодернізму та соціал-конструктивізму, в основі яких лежать ідеї навчання через взаємодію з іншими; врахування диверситивності кожної особистості та її актуальне залучення до навчально-виховного процесу; розгляд студентом цього процесу як набуття ним власного досвіду; взаємодія теоретичної та практичної підготовки майбутнього педагога, набуття ним лабораторно-клінічного досвіду, а саме: підготовка студента – майбутнього педагога до практичної педагогічної діяльності в умовах інтернатури, його професійна адаптація до реальних умов педагогічної діяльності й розвиток дослідницьких умінь, педагогічної рефлексії та самоєфективності; кінцевим результатом такої підготовки є формування педагогічного мислення, знань та вмінь; академічна свобода інтелектуального самовираження та незалежності викладача в системі державної та приватної освіти; створення національної освітньої асоціації або об'єднання рівноправних колег державних і приватних навчальних закладів педагогічної освіти з метою удосконалення спільних стандартів педагогічної освіти як норм і критеріїв підготовки майбутніх педагогів. [5, с. 15-16]

Науково-педагогічний аналіз досвіду організації професійної підготовки вчителів для середньої школи у Сполучених Штатах Америки, виявлення в ньому здобутків та особливостей у змісті та формах організації професійної підготовки вчителів може стати одним із джерел осмислення основних напрямів удосконалення освітньої системи, зокрема у контексті підготовки вчителів для середньої школи. Інтеграція України у світовий освітній простір, необхідність вивчення й упровадження світового досвіду в галузі професійної підготовки вчителів потребують компаративістського дослідження та аналізу зарубіжного досвіду підготовки вчителів, зокрема, організаційних форм підготовки вчителя для середньої школи в США. Результати цього дослідження дадуть досить повну картину сучасної системи педагогічної освіти США, її змісту, організаційних форм, технологій, внутрішніх та зовнішніх чинників еволюції, що сприятиме осмисленню, узагальненню та впровадженню у практику сучасної професійної підготовки інноваційних пошуків, технік та технологій підготовки вчителів для середньої школи.

Отримані результати можуть бути використані у дослідженнях з теорії та історії педагогіки, філософії освіти, компаративної педагогіки та педагогічного прогнозування. Здобуті матеріали можуть бути застосовані

у навчально-виховному процесі вищих та середніх навчальних закладів, при написанні підручників, навчальних посібників, розробці лекційних курсів, при викладанні вибіркових навчальних курсів, а також для розробки спецкурсів і проведення спецсеминарів як у системі підготовки майбутніх учителів, так і в системі післядипломної освіти. Компаративістське дослідження сприятиме подальшому реформуванню системи освіти в Україні, поглибленню структури й змісту багаторівневої професійної підготовки вчителів для середньої школи, стане базою для наступних досліджень з теорії та історії педагогіки і педагогічної освіти.

Система професійної підготовки вчителів для середньої школи в Україні у нових соціально-економічних умовах переходу до ринкової економіки здійснює пошук шляхів її реформування з урахуванням світових тенденцій. Компаративістське дослідження досвіду професійної підготовки вчителів для середньої школи у США дозволить прогнозувати шляхи реформування системи професійної підготовки вчителів для українських шкіл, допоможе у вирішенні схожих проблем, що стоять перед вітчизняною педагогічною освітою в період її трансформації та інтеграції у європейський та світовий освітній простори.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття") <http://zakon.nau.ua/doc/?code=896%E0-93-%EF>
2. Закон України "Про загальну середню освіту" №651-XIV, із змінами від 4 червня 2008 р. http://www.osvita.org.ua/pravo/law_02/
3. Кошманова Тетяна Сергіївна.. Розвиток педагогічної освіти у США (1960-2000 рр.): Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2002. – 40с.
4. Нагач Марина Володимирівна.. Підготовка майбутніх учителів у школах професійного розвитку в США: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Університет менеджменту освіти АПН України. – К., 2008. – 21с.
5. Рибачук Костянтин Володимирович.. Підготовка майбутніх педагогів до професійної діяльності в університетах США: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2008. – 20 с.
6. Сбруєва Аліна Анатоліївна.. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн в контексті глобалізації (90-ті рр. XX - початок XXI ст.): Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Інститут педагогіки АПН України. – К., 2005. – 38с.
7. Чувакова Тетяна Григорівна.. Професійне становлення молодого вчителя у США: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2004. – 20с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Шандрук Світлана Іванівна – доцент, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри англійської філології КДПУ ім. Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: професійна педагогіка, педагогічна компаративістика.